

zuzana stanislavová

„Bez piesní
je svetu zima“

Literárna tvorba pre deti a mládež v roku 2010

Začnime konštatovaním, že kníh pre deti vychádza každý rok dosť. Lenže keď chceme prstom ukázať na knihu nadštandardnej kvality, nie vždy máme takýto objekt k dispozícii. Tak akosi sa to ukazuje v pôvodnej knižnej produkcii pre deti a mládež aj v roku 2010. Nie že by nevyšli aj pekné a dobré knihy – vyšli, čoby nie. Ale nájde sa medzi nimi aspoň jediná taká, nad ktorou sa žiada povzdychnúť: tá je krásna i múdra? Nájde sa, hoci nie je tak celkom zo súdka pôvodnej tvorby (a tvorby pre deti).

HODNOTY FOLKLÓRNEJ ROZPRÁVKY

Pod krásnou knihou z minulého roka mám na mysli publikáciu **Prekrásny Janko** (VirVar). *Rozprávky rumunských Slovákov* (ako znie podtitul) vyrozprávané **Karolom Valíčkom**, rodom zo Šariša, pôvodom už z Rumunska, reemigrantom, ktorý sa usadil v Čechách, zapísal začiatkom 50. rokov minulého storočia **Karol Plicku** a zliterárnila ich **Iva Kadlečíková**. Publikácia je prekrásna už vďaka dizajnu a ilustračnému vybave-

niu grafikami Albína Brunovského. Rozprávačsky (mnohé i sujetovo) originálne ľudové látky Iva Kadlečíková zliterárnila citlivo – aby nenarušila archetyp ľudového žánru a zachovala rozprávačské osobitosti Karola Valíčka. V doslove priblížila nejednoduchú genézu knihy, ponúkla ukážky doslovného prepisu Valíčkovho podania a z rodinného archívu publikovala rukopis listu Karola Plicku Kadlečíkovcom v čase ich politickej diskriminácie. Rozprávkové texty nie sú, pravdaže, upravované špeciálne pre mladého čitateľa (útlocitní bojovníci za dogmaticky chápanú „spoločenskú korektnosť“ ľudových rozprávok by sa zaiste nad drsnosťou viacerých motívov mohli pohoršiť).

Nie nevydarené sú však aj ostatné dve knihy zliterárnených príbehov z ústnej ľudovej tradície. **Eva Maliti-Fraňová** v knihe *Nebeské zrkadlo, Kaukazské rozprávky* (LORCA) ponúkla detským čitateľom originálne až exotické сюжеты z kaukazských regiónov. Aj jej podanie korektne zachováva charakteristické znaky folklóru, pričom vynikne špecifickosť sujetov. Zbierka tak obohacuje jestvujúci diapazón folklórnej rozprávkovej tvorby pre deti o pohľad do iného kultúrneho kontextu. Čosi podob-

né možno konštatovať aj o knihe **Emire Khidayer** *Príbehy zo Sumhuramu* (Marenčin). Autorka (pôvodom zo zmiešaného arabsko-slovenského manželstva, žijúca v Piešťanoch) si za podklad príbehov zvolila ománske legendy fungujúce v ústnej tradícii arabského sveta; zdanie ústneho podania sa usiluje zachovať aj v literárnom spracovaní. Prvky histórie islamu či starých semitských kultúr spracovala pomocou fantázie, mystiky a mágie typických pre Orient, príbehy doplnila vysvetlivkami pojmov, ktoré sú v našom kultúrnom kontexte neznáme, explicit príbehov vždy odkazuje na určité konkrétne miesto Ománu. Osobitosti námetov, zvykov, tradícií arabskej kultúry približuje slovenskému čitateľovi aj v doslove.

PRÍTOMNOSŤ POVESTI

Štandardne dobrou úrovňou rozšírilo povestovú mapu Slovenska v roku 2010 niekoľko zbierok ľudových povestí. Okrem kníh dvoch nespochybniteľných klasikov tohto žánru (v Matici slovenskej vyšiel výber z tvorby **Jozefa Horáka** *Slovenské povesti III.* a vydavateľstvo Mladé letá vydalo k svojmu 60. výročiu reedíciu knihy **Márie Ďuričkovej** *Dunajská kráľovná. Povesti, báje a historické obrázky z Bratislavy a dunajského okolia* s ilustráciami Bystríka Vanča) vyšli dve knihy povestí viazaných na Novohrad: **Hana Košková** publikovala v tomto žánri svoju druhú knihu *Poludnica z Čerepeša. Povesti a legendy z Novohradu* (Matica slovenská) a **Ján Mäsiar** *Hontiansko-novohradské povesti, príhody a zbojnícke piesne* (Vyd. Matice slovenskej). Najmä kniha Hany Koškovej dosvedčuje jednak to, že Novohrad je bohatý na povestové látky (z obdobia tatárskych či tureckých nájazdov, príbehov osnovaných na etymológii a etiológii lokalít i na rozličných miestnych poverách), jednak autorkinu literárnu aj odbornú kompetentnosť.

Takéto kvality nepotvrzuje kniha **Evj**

Gajdošovej *Jelšavské povesti* (Vyd. Michala Vaška). Štyri tematicky rôznorodé príbehy (turecké nájazdy, obdobie moru, etymológia názvu, etiológia prípovedky) sú žánrovo výrazne kontaminované romanticko-dobrodružnými postupmi s nefunkčne a nedôsledne štylizovaným rozprávačom (má ním byť domový škriatok).

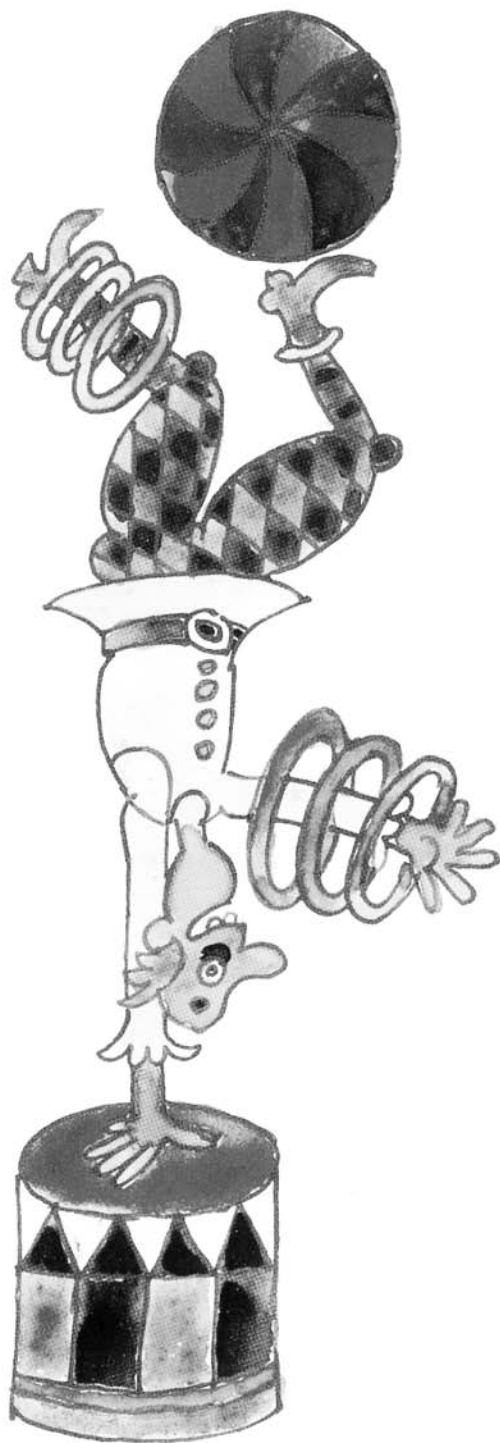
AUTORSKÉ ROZPRÁVKY NAĎALEJ V KURZE

Aj v minulom roku bola početne najbohatšie zastúpená autorská rozprávka. Napriek tomu nenájdeme v tomto žánri výnimočné výkony. Nadštandardné hodnoty čiastočne zachraňuje reedícia klasiky: rozprávok **Kristy Bendovej** *Osmijanko sa vracia* (Buvik). K tomu najlepšiemu z pôvodnej rozprávkovej produkcie patria príbehy, ktoré mali svoju premiéru (väčšinou už dávnejšie) v dramatických žánroch: rozprávky Daniela Heviera, Jána Milčáka, prípadne ešte rozprávky Petra Stoličného a Mariana Vaneka.

K najzaujímavejšiemu rozprávkovému čítaniu z minulého roka patril pre mňa príbeh **Daniela Heviera** *Xaver s nohami do X* (Perfekt). Autorovu invenciu, s akou inovuje formálnu i obsahovú stránku svojich kníh, avizuje už originálne formulovaný (graficky „etapovite“ usporiadaný) predslov, ktorý je príslubom imaginatívnosti príbehu aj prejavom persuzívnosti v úsilí presvedčiť dieťa o tom, že sa oplatí čítať. Nájde sa v ňom aj nenápadná informácia o komunikačnom rozmere literárneho diela. Hevier, nezostávajúc dlžen presvedčeniu, že príbeh pre deti má obsahovať posolstvo, dobovo aktualizoval sujetotvorný princíp dobra a zla: ako konfliktotvorné sa javia motívy ľudskej neznášanlivosti voči (fyzickej, mentálnej, etnickej) inakosti, motív násillia, vzťah reálneho a virtuálneho, zázračného a všedného. Príbeh chlapca síce nadpriemerne nadaného a obdareného fantáziou, ale chatrejšej fyzickej

schránky nastoluje otázku, či má zmysel postaviť sa proti zlu, do akej miery dokáže ešte spojenectvo dobra zachrániť pozitívne životné hodnoty, akú kvalitu môže mať prepojenie reálneho a virtuálneho sveta – do akej miery môže byť ponor do virtuality nebezpečný. S rozvíjaním príbehu sa čoraz intenzívnejšie vynára poznanie o zodpovednosti človeka za seba samého a za riešenie problémov vlastnými silami a v realite, nie vo virtuálnom priestore. Posledné kapitoly vyjadrujú (hoci nie bez jemnej skepsy), že na obranu bezbranných sa treba postaviť, ale sú aj explicitným výkladom teórie zla: s pomocou hovoriacich mien prízračných bytostí (Mix-Max a Paradoxon) autor upozorňuje na fakt, že zlo pramení v neschopnosti a neochote rozlišovať v záplave pseudohodnôt skutočné ľudské hodnoty (k čomu dnes významnou mierou prispieva všadeprítomná virtuálna realita) a triediť ich. Ponúkol teda deťom rozprávku z rodu takých, akou je jeho Krajina Agord, rozprávku, ktorá môže byť základom bohatých diskusií medzi deťmi a dospelými.

Najnovšia próza **Jána Milčáka** *Jakub s veľkými ušami* (Modrý Peter) je (tak ako je to pre autora typické) postavená nie na príbehu, ale na čarovaní s výrazom a obrazom. Predstavuje teplom prežiarenú féeriu vytvorenú z reality (obytný dom, park, kaštieľ) i fantázie (krajina s modrými okrídlenými koňmi, zázračná perleťová masť), obývanú čudnými stvoreniami s čudnými menami (ľahučký prastarý gróf Amilházy, tristoročná vrana Florentanka, straka, drobní ľudkovia Kopišík, Lopášik a Ameník) i ľudskými bytosťami s obyčajnými menami (Jakub, Veronika) alebo s ozvláštneným pomenovaním (kominár Cyprián). Každá postava má v sebe prvok hravosti a jemnej grotesknosti a výpoveď o potrebe voľnej fantázie vzniká spojením absurdity, sna, dobrodružnosti a najmä poetických obrazov. Pró-

MIROSLAV CIPÁR / V. Šeřčík: *Basta fidli*

za pôsobí imaginatívne a zároveň jemne humorne, sála z nej láskavosť a radosť zo života. Milčákov štýl je vycibrený až (v dobrom zmysle slova) estétsky.

Na rozdiel od oboch predchádzajúcich textov rozprávka **Petra Stoličného Polepetko. Popletená rozprávka. Rozprávka o chlapcovi, ktorý všetko poplietol** (texty piesní Ján Štrasser, Centrum aktivity Chrobáčik) rozširuje ponuku zábavných parodických príbehov. Protagonista je v podstate popletený pseudo-hrdina, ktorý sa vyberie do sveta, aby sa stal kráľom, po rôznych peripetiách sa ožení s princeznou Pletanou, ktorá vie rozpletať pokomolené veci a slová. Stoličného text má prvky interaktivity (jednoduché úlohy pre čitateľov) a za sebou rozhlasové, televízne i divadelné spracovanie.

Paródiou jánošíkovskej látky sú rozprávky **Mariána Vaneka Zbojník Jurošík** (Star Books). Kniha s prvkami interaktivity vtipne rozpráva o prototypy „statočného“ zbíjania. Autor osnoval smiech na koncepcii pohodového, láskavého a komického zbojníka a jeho rovnako komického, trochu hlúpeho, ale dobromyseľného protihrača zemepána. Zdrojom komiky je teda charakter postáv, parodický rozmer zbojníctva, ale aj jazykové špecifiká prózy (napr. jazyk zemepána, vtipné a umiernené využívanie slovných hračiek, resp. komická persifláž prvkov súčasnej spoločenskej praxe).

Prísnejšie hodnotové kritériá znesie azda ešte aj humorne ladená parodická rozprávka **Branislava Jobusa Mufflón Ancijáš a jeho spanilá jazda** (Slovart). Autorova tretia rozprávková kniha nadväzuje na jeho záľubu v motíve putovania hrdinu i v koncepcii ozvláštnených postáv. V tomto prípade putuje na kamióne mufflón po jednotlivých sveta-dieloch, aby konal dobré skutky – preto „spanilá jazda“. Jobus dôkladne paroduje, pracuje s groteskou (mufflón na kamióne) a nonsensom (priateľstvo mufflón-

na a dáždovky), pričom zvyrazňuje pozitívne hodnoty priateľstva, porozumenia, pomoci až do sebarozdania.

Až s produkciou roka 2010 sa mi dostala do zorného poľa rozprávka **Miroslava Masaryka Pán Stojka a myšička Sojka** (Buvik 2009). Je to príbeh o hodnotách, na aké sa dnes zabúda – o добрote a korektnom správaní sa navzájom, relativizujúci hmotárstvo, vtipným spôsobom nastavujúci krivé zrkadlo darmošlapom, príživníkom a zlodejom. Rozprávač modeluje dynamický až napínavý dej založený na kontraste dobroty (pán Stojka) a lenivosti i chamtivosti (Fero Mrkús). Dôvtipne modeluje paralelu medzi ľudským a animálnym (myším) svetom a posúva dianie k poznaniu, že svet je krásny, ak dobrý človek ešte žije. Masarykova kniha, dedikovaná pocte Rudolfa Čižmárika, predstavuje príjemné čítanie, dobrú zábavu a aktuálne poslanstvo.

Mnohé ďalšie rozprávky majú síce znaky profesionálneho prístupu a autorskej skúsenosti, ale aj prejavy určitej rutiny. Tak **Roman Brat** deťom ponúkol v knihe *Aj kone sa hrajú* (Mladé letá) zvieraciu animovanú rozprávku z prostredia výcviku kaskadérskych koní s animálnym rozprávačom (kobyľa Viktória) a dobrodružne spracovaným sujetom. Jeho základom je komerčná schéma o nešikovnom, okolím ostrakizovanom jedincovi (v tomto prípade spomínaná kobyľa), ktorý sa napokon dostane na výslunie (úspešná kaskadérka a záchrankyňa nielen stáda, ale aj statku pred nenásytými mafiánmi). Príbeh, naplňajúci všetky „mýty“ dobrodružnej prózy (exotiky, deja, úspešnosti hrdinu, happy endu) je pomerne plytkých hodnôt.

Rozprávko-dobrodružné ladenie má príbeh **Jely Mičochovej Kto kradol v cirkuse Zlatá hviezda** (Arkus), kopírujúci sujet klasickej detektívky. Záhadu zmiznutého kúzelníkovho klobúka rieši komický detektív, odkrýva ju krok za kro-

kom vrátane blufovania a dospeje napokon k záverečnému rozuzleniu. Autorka uplatnila zmysel pre komiku (hoci dejová dynamika príbehu by mohla byť vyššia) a aspoň čiastočne vyplnila medzeru v nedostatkovom detskom detektívnom žánri.

Bez problémov nie sú ani nové knižky Marty Hlušikovej a Marty Šurinovej. Pre **Martu Hlušikovou**, ako o tom svedčia jej *Bublínkové rozprávky* (Mladé letá), nebola najšťastnejším riešením voľba rámcujúcej kompozície: väzba na motív bublínok v rámcujúcom rozprávaní je stereotypná, nefunkčná – rámec neponúka nič, čím by otváral významovú nadstavbu rozprávkových príbehov. Je len formálnou zložkou, navyše poznamenanou literársky štylizovaným „partnerstvom“. Uvedené kompozičné riešenie v konečnom dôsledku knižke poškodilo, pretože jednotlivé rozprávkové príbehy sú väčšinou pôvabné a nápadito spracúvajú aj známe motívy. *Krajinka s koníkom Marty Šurinovej* (Perfekt) je prípadom knihy, ktorá má myšlienku, ale nemá dostatočne vypracovanú kompozíciu (a hádam ani koncepciu). Éterickosť príbehu je miestami narušená didaktizujúcimi pasážami (napr. v epizóde o zrezanej hruške, kapitola Duša stromov). Zdá sa, akoby sa Šurinovej životná téma (príroda) a žánrová stratégia (náučný text) nežiaduco skrížili so snahou modelovať krehký, imaginatívny príbeh postavený na nehe spomienkových návratov do detstva. Tento problém je zvlášť viditeľný v poslednej tretine knihy, v rozprávaní o koňovi Belkovi a o tom, ako nechcel byť dospelý a ako sa potom úspešne zapojil do cirkusového predstavenia; toto už nemá ďaleko od lacnej triviality. **Ján Navrátil** sa v rozprávke *Vodník Venček. Čarovná plavba dolu Váhom* (Mladé letá) vrátil k rievčnemu príbehu so zámerom predstaviť dobrodružnú plavbu rozprávača dolu Váhom spolu s rozprávkovou bytosťou

(vodníkom). Dianie časovo situoval do minulosti, keď bolo Považie charakteristické pltníctvom, aby mohol deťom povedať všeličo aj o tejto kapitole našej kultúry. Ibaže hoci rozprávanie o sile priateľstva a vzájomnej pomoci nesie znaky profesionality, je pomalé, nezáživné, suché. Rozvláčne a uvravené sú aj príbehy **Zuzany Kuglerovej** v knihe *Rozprávky z blogu* (Vyd. Spolku slovenských spisovateľov). Blog ako nie starý fenomén internetovej sociálnej komunikácie tu zostal prítomný bez originálneho využitia (v podstate len ako motív, resp. motívant personifikácie využitej v rámcujúcej komunikácii Rozprávarky a Ťuka) a bez väčšieho umeleckého (čitateľského) efektu je aj práca s intertextualitou v jednotlivých rozprávkach. Zdlhávavé a nudné je tiež rozprávanie o výprave rodinky animovaných, zvláštnych bytostí do sveta v knihe **Miloša Ferka** *Rodinný výlet* (Vyd. Spolku slovenských spisovateľov). Zrejme to chcela byť groteska o nenávisti k inakosti (a možno aj je), ale je vystavaná rozvláčne. Ferkov rozprávač je nedisciplinovaný, často produkuje chaos (napr. epizóda o mučení hladom), aj imaginácia je mnohokrát „neukáznená“ – potom teda nefunkčná. Miloš Ferko má pritom zaujímavé nápady a na myslí aktuálne posolstvo – ale epicky to jednoducho nezvláda.

Knihy **Pavla Štefánika** *Keď rak šantí v abecede* (Regent) už tak celkom nepatrí iba k rozprávke: je to totiž zmes didaktických rozprávok, autorských spracovaní známych ľudových sujetov do rytmizovanej podoby, poviedkovo ladených próz, básní naratívneho typu, hravých lyrických veršovaných momentiek. Akoby sa tu sústredili texty podľa toho, „čo dom dal“. Patina veku postihla najmä prozaické texty, básnické sú podľa mojej mienky lepšej kvality. Škoda, že sa vo vydavateľstve nerozhodli urobiť selekciu a nevydali autorovi len básnické texty.

ALENA WAGNEROVÁ /
H. Košková: Poludnica z Čerepeša

PRÍBEHY ZO ŽIVOTA V ZABEHNUTÝCH KOLAJACH

Ani príbehy zo života detí a dospelievajúcich sa v minulom roku nemajú veľmi čím chváliť. V tomto žánrovom okruhu už tradične zmes výborných, dobrých i priemernejších poviedok ponúкло vydavateľstvo Perfekt v zborníku tentoraz nazvanom *Všetky pekné baby sú blondínky. Poviedky pre deti* (ed. Magdaléna Gocníková). O tejto vydavateľskej aktivite možno tak ako v minulých rokoch vysloviť len pochvalné slovo.

Skúsená **Paula Sabolová** prózou *Vrôčkine tajné objavy* (Mladé letá) potvrdila spojenie s dobrou tradíciou tohto žánru pre malých čitateľov i dobrú znalosť detskej psychológie. Rozprávanie o predškolačke Veronike po presťahovaní sa do nového prostredia poskytlo autorke priestor na každodenné detské objavy, v ktorých dokázala objaviť vnútorný dramatismus a vyťažiť komiku postavenú na báze detskej naivity. Tradičná motivická štruktúra, realistický pôdorys a civilnosť podania sa dopĺňajú s imaginatívnym detským videním sveta.

Za sľubné pokračovanie v prozaickej kariére možno pokladať druhú knihu pre deti **Andrey Gregušovej** *Operácia Orech a iné dedkoviny* (Slovart). Zážitky dvoch bratov na prázdninách u troch svojských dedkov na dedine sú úsmevné, živo podané, humorné aj vďaka ozvláštneným, ale ľudsky autentickým charakterom: každý z dedkov je totiž nejakým hendikepovaný (jeden je takmer slepý, druhý takmer hluchý a tretí je beznohý), ale svoje problémy dokážu vnímať s nadhľadom a neraz sa stanú zdrojom komiky, podobne ako i rodový aspekt (dedkovia verzus babka, chlapci verzus dievčatá) alebo striedom využitá detská naivita. Z ľudských vzťahov sa nestráca vzájomná, hoci občas i trochu drsná („chlapská“) neha.

Próza **Gabriely Futovej** *Poškoláci* (Mladé letá) je určená dospelievajúcim či-

tateľom. Autorka dobre pozná dnešných dospelievajúcich, má zažitú reč mladých i s prvkami aktuálneho slangu či siláckeho gesta, jej rozprávanie je dynamické, má spád, ale... Sujetová zápleтка je naivná a nevierohodná: premiantka školy – a zostáva celé mesiace po škole za vyslovené triviality (pričom správanie sa učiteľky nemá ďaleko od mobbingu); nereálny sa mi zdá vôbec nápad, že by kdekoľvek celé mesiace (či nebudaj školský rok) praktizovali poškoláctvo ako dennodennú záležitosť, ktorú si učitelia dávajú takmer do úväzku (chcela by som vidieť základnú školu, kde by to takto fungovalo!). Odhliadnuc od diskutabilnosti uvedeného sujetového prvku Futová načrtla viacero aktuálnych sociálnych problémov súčasnosti, pokúsila sa o sondu do morálneho i citového dozrievania mladých, hoci v tomto smere zostala dosť povrchná a miestami transparentná (napr. posolstvo o tom, že výzor nemusí byť kompatibilný s podstatou človeka, deformácie v školstve a pod.). Zdá sa, že u autorky sa prejavuje už určité rutinérstvo, ale vďaka rozprávačskému vtipu a dynamike si próza určite nájde vďačných čitateľov. Podobne sa možno vyjadriť aj o knihe vytvorenej v dvojautorstve – o próze **Gabriely Futovej** a **Romana Brata** *Chlapci padli z višne, dievčatá z jahody* (FORZA MUSIC). Dvadsať poviedok striedavo uplatňujúcich dievčenský a chlapčenský pohľad na svet predstavuje pokus o ponor do socio-kultúrnych problémov súčasnej mládeže i spoločnosti v zmysle rodových odlišností videnia toho istého problému. Zachytáva charaktery, mapuje konanie a vzťahy ľudí, rozličné nežiaduce sociálne javy (šikanovanie, drogy, neuvážené činy, rasové predsudky), úspešne alebo neúspešne sa vyvíjajúce chlapčensko-dievčenské lásky. Koncepčných chýb je viacero: určitá naivita dospelých, neorganické začlenené dvoch poviedok odohrávajúcich sa v nižších ročníkoch

(teda ešte v predpubertálnych vekových kategóriách hrdinov), v prvých poviedkach nie sú skoodinované podrobnosti týkajúce sa vzťahu hrdinov (dochádza k nežiaducemu rozporu), na viacerých miestach pokrivkáva psychologická motivácia konania postáv. Ústredný konflikt (krádež auta učiteľovi matematiky ako pomsta žiakov), ktorý by celkom dobre mohol byť leitmotívom knihy, je nevyrazný, po niekoľkých epizódach je odsunutý do autu, vynorí sa zasa až v posledných príbehoch. Napriek všetkému ani táto kniha nebude mať o čitateľov núdzu.

Pre dospelievajúce dievčatá vyšlo niekoľko románov (hlavne vo vydavateľstve Motýľ), ktorým sa vzhľadom na úroveň venovať nebudem. Za všetky spomeniem román **Daniely Peleščákovvej** *Prebud' sa!* (Ikar). Je síce sympatický úsilím zachytiť život dospelievajúcich pomerne zoširoka, neredukovať dianie len na vzťah „on“ a „ona“, ale nevyhol sa konvenčnosti. Snaha budovať psychologicky presvedčivé charaktery uviazla občas v ich modelovosti či plochosti, v sujete sa objavil kus lacnej romantiky a idealizácie, rozprávač je občas príliš „vševvedúci“ a bez problémov nie je ani štýl rozprávania (napr. hypertrofia privlastňovacích zámen).

Pristavím sa ešte pri próze **Paulíny Feriancovej**, ktorá pod názvom *Anglický denník Lucie H* (Slovart) ponúkla trochu mladším čitateľkám voľné pokračovanie príbehu Tajný denník Lucie H. Pokračuje v denníkových záznamoch dospelievajúceho dievčaťa o prvých láskach, tentoraz sú prepojené so záznamami z prázdninového pobytu hrdinky v Anglicku, čo autorka využila aj na nenápadné informácie o pozoruhodnostiach Londýna a okolia. Štýl podania je miestami dosť literársky, stereotypný, ale vcelku je to dievčenský román, ktorý čitateľa síce nevedie do vytrženia, no v danom žánri ho možno akceptovať ako vcelku vydaterejší.

V roku 2010 vyšli (okrem reedície spomienkovo ladenej prózy **Jaroslavy Blažkovej** *Traja nebojsovia a duch Miguel*, Q111) dve prózy s ponorom do minulosti. **Igor Janota** publikoval *Dobrodružný život J. W. Kempelena* (Vyd. Marenčin PT v ed. Bratislava – Pressburg), v ktorom sa usiluje o popularizáciu mnohostrannej kultúrnej a vynálezcovskej aktivity jednej z významných osobností Bratislavy, ale aj o rozšírenie čitateľových poznatkov o dobe, v ktorej Kempelen žil, a o histórii priestoru, v ktorom sa pohyboval. **Jaroslav Rezník** v knihe *Oči plné oblohy. Obrázky z detstva M. R. Štefánika* (Slovenský spisovateľ) približuje (v zmysle podtitulu) niekoľko fragmentov z detstva a mladosti Štefánika, sústreďujúc sa na profilovanie jeho osobnostných kvalít. V obidvoch prípadoch máme do činenia s typom tradičnej životopisnej prózy.

POÉZIA BEZ PREKVAPENÍ

V poézii pre deti nedošlo minulého roka k žiadnemu významnému počinu. To najkvalitnejšie, čo bolo vydané, predstavuje tretia zbierka básní **Valentína Šefčíka** *Basta fidli* (Q111). Prevažujú v nej naratívne básne so zmyslom pre absurditu, zmysluplnú hru s jazykom i motívami, kriticky i humorne reflektujúce civilizačné výdobytky a detský svet. Aj teraz je silnou stránkou autorových básní úderná pointa a slušná technika verša. Lyrických textov, aké očarili v jeho druhej básnickej zbierke *Kamienky pri ceste*, je tu menej.

Básnická zbierka **Teodora Križku** *Kresbička drobná navždy visí v ráme* (Factum Bonum) chcela byť chválou umenia – slova, farby, hliny, ale aj poéziou rustikálnosti a pokory pred detstvom ako prameňom čistoty. Zdá sa, že táto tradicionalistická tvorba, usilujúca sa (nie bez priamociarosti a miestami nadsadenej patetickosti) o tak trocha rú-

fusovské ladenie, si len ťažko nájde cestu k deťom.

Priazeň najmenších čitateľov (poslucháčov) si istotne ľahko získajú leporelá **Daniela Heviera** *Svrček huslista a Mechúrik na cestách* (Perfekt). V obidvoch prípadoch prebásnil známe látky, pričom v prvej básni prekryl pôvodný explicitný didaktizmus zvýraznením významu umenia pre život, v druhom v jednoduchom pretlmočenom sujete ľudovej rozprávky zdôraznil priateľstvo a humor.

Debut **Mariána Hatalu** v detskej literatúre *Kratochvíle pre väčšie deti a menších dospelých* (Mladé letá) je veľmi rozpačitým prírastkom do veršovanej tvorby pre deti: motívy sú mnohokrát banálne, resp. odťažité detskému svetu, slovné hračky ošúchané, veršová technika stereotypná, hemží sa to gramatickými rýmami a miestami, na ktorých si autor musel kvôli rytmu vypomôcť „licenciou“. Na kliše použité v podtitule čitateľa ťažko „ulovi“. No a neoslňal ani skúsený **Ondrej Nagaj** knižkou *Zarecituji si básničku* (Knižné centrum). Podľa podtitulu síce ponúka „výber najkrajších básničiek aj na recitačné súťaže“, lenže napospol ide o riekankové deklamanky s mechanickým, skandovateľným rytmom aj tematicky väčšinou veľmi konvenčné. Takže s tou použiteľnosťou na recitačné súťaže to tak celkom (alebo vôbec!) nevyšlo.

FANTASY ALEBO „FANFICTION“?

Žáner fantasy zažíva v posledných rokoch značnú popularitu, čo sa odzrkadlilo aj v jeho každoročnom zastúpení v pôvodnej slovenskej tvorbe. Minulého roku debutovala mladá autorka **Marja Holéczyová** dvomi zväzkami zamýšľanej trojdielnej série *Mariotovi dedičia* (*Predurčenie, Blúdenie; Fragment*). Dokázala vybudovať napínavý, miestami až strhujúci príbeh, v ktorom zachovala veľa prvkov charakteristických

pre svet pätnástročných (taká je jej hrdinka), zároveň doň umne zapracovala najrozličnejšie rekvizity žánru fantasy, pričom preukázala pozoruhodnú mieru invencie, napríklad pri modelovaní paralelných svetov, vytváraní lexiky, zaklínadiel a čarovných formúl. Do určitej miery je to „fanfiction“ (inšpiráciu Harrym Potterom priznáva aj sama autorka), zachovaný je „potterovský“ kánon, ale jeho prvky sú využité vcelku nápadito. Keďže pracuje s figurálnou, chlapčensko-dievčenskou dvojicou, ľahko si získa čitateľov v oboch rodových sférach.

ČO S TRIVIÁLNOU TVORBOU?

Aj v roku 2010 vyšli knihy, ktoré ani pri najlepšej vôli nemožno považovať za umeleckú literatúru. Z hľadiska významového posolstva sú triviálne, jednodielne, priamočiare; o poetickosť sa nešťastne usilujú výrazovým ornamentalizmom a sentimentalitou; o vtípnosť trápny imitovaním detského videnia. Ak ide o prozaické texty, potom dejové situácie bývajú stereotypné, postavy psychologicky ploché, konflikty bezzubé, takmer zákonitá je žánrová hybridnosť, častá je jazyková a štylistická nedbanlivosť a spravidla i po výtvarnej stránke ide o číry diletantizmus. Takýto model naplňajú prózy **Michala Horeckého** *Veselé rozprávky pre Betku, Kiku a iné deti* (Knižné centrum), **Ivany Jungovej** *Čarovná starká Dobromila. Všetkým deťom a ich milujúcim babičkám* (Vydavateľstvo Maticy slovenskej), **Jany Necpalovej** *Na jeden deň labuťou* (Artis Omnis), **Olivie Olivieri** *Uletené rozprávky pre veľké deti a malých dospelých* (Hladohlas Group), **Zuzany Ozanovej** *Triznovej Matilda a čarovný strom nádeje* (Promo design), **Ruženy Andálovej** *Zub múdrosti. Láska na prvý pohľad* (Osveta).

V kontexte triviálnej literatúry osobitné miesto patrí tvorbe s neskrývanými didaktickými ambíciami, teda takej, kto-

PETER UCHNÁR / Drevený zámoček

rá vznikla na pomoc edukácii, neskrýva sa s tým a nerobí si nároky byť literárnym umením per excellence. Z produkcie minulého roka možno do tejto skupiny kníh zaradiť knihu rozprávkovo uchopenej etymológie písmen abecedy od **Luby Kremlerovej** *Písmenkovo* (Matys) alebo veršovanky **Jakuba Jahodu** a **Hanky Blatnickej** *Písmenkáči* (Pro Solutions) usilujúce sa pomôcť deťom osvojiť si prostredníctvom veršov delenie hlások na mäkké, tvrdé a obojaké. Počet „abecedárov“ z minulých rokov rozšíril **Daniel Šimčík** publikáciou *Staronová abeceda* (Rokus) s riekankami vhodnými na zhudobnenie.

ZÁVER

„Bez piesní je svetu zima“, hovorí **Daniel Hevier** v leporele o huslistovi svrčkovi. Produkcia kníh pre deti a mládež v roku 2010 neobsahuje veľa polienok, ktoré dokážu rozohriať detský svet. Ani veľa takých milčákovských „zrkadiel“, „v ktorých aj cez deň vidieť hviezdy“. Hádám to bude lepšie o rok...